

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO
3 STRAIPSNIO 1 DALIES NUOSTATOS, 235 STRAIPSNIO 1 DALIES,
254 STRAIPSNIO 4 DALIES, 327 STRAIPSNIO 1 PUNKTO ATITIKTIES
LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI**

2016 m. birželio 27 d. Nr. KT19-N10/2016

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje rašytinio proceso tvarka 2016 m. birželio 14 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 3/2015-13/2015-15/2015 pagal pareiškėjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo prašymą Nr. 1B-79/2014, Lietuvos apeliacinio teismo prašymą Nr. 1B-19/2015, Kauno apygardos teismo prašymą Nr. 1B-22/2015 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 2 daliai, 22 straipsnio 4 daliai, 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaruoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio nuostata, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, tiek, kiek ja draudžiama tęsti procesą teisme, kai tęsti procesą prašo kaltinamasis.

Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 2 d. sprendimu šie prašymai sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 3/2015-13/2015-15/2015.

Konstitucinis Teismas

nustatė:**I**

1. Pareiškėjas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas kasacine tvarka nagrinėjo baudžiamąją bylą pagal kasacinį skundą dėl apeliacinės instancijos teismo nutarties, kuria pirmosios instancijos teismo išteisinamasis nuosprendis panaikintas ir baudžiamoji byla nutraukta suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams. Kasaciniu skundu prašoma panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir palikti galioti pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį.

2. Pareiškėjas Lietuvos apeliacinis teismas apeliacine tvarka nagrinėjo baudžiamąją bylą pagal apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, kuriuo asmuo pagal dalį jam pareikštų kaltinimų buvo išteisintas, o dėl vieno kaltinimo baudžiamoji byla buvo nutraukta suėjus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminams. Apeliaciniu skundu prašoma panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria baudžiamoji byla buvo nutraukta suėjus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminams, ir priimti išteisinamąjį nuosprendį.

3. Pareiškėjas Kauno apygardos teismas apeliacine tvarka nagrinėjo baudžiamąją bylą pagal apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo nutarties, kuria baudžiamoji byla nutraukta suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams. Apeliaciniu skundu prašoma, be kita ko, išnagrinėti baudžiamąją bylą iš esmės ir priimti išteisinamąjį nuosprendį.

4. Pareiškėjai nutartimis baudžiamųjų bylų nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą.

II

Pareiškėjų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo, Kauno apygardos teismo prašymai grindžiami šiais argumentais.

1. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 3 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, teismas turi nutraukti bylą ir negali priimti ne tik apkaltinamojo, bet ir išteisinamojo nuosprendžio. Šis draudimas taikomas nepaisant kaltinamojo prašymo tęsti procesą ir priimti išteisinamąjį nuosprendį.

2. Kaltinimo viešas pareiškimas, nesant galimybės jo taip pat viešai paneigti išnagrinėjus bylą teisme iš esmės, sudaro prielaidas kilti neatitaisomai žalai kaltinamojo garbei ir orumui. Kaltinamuoju aktu valstybės, veikiančios per nepriklausomą prokurorą, vardu išreiškiama nuostata, kad surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių kaltinamojo kaltumą dėl nusikalstamos veikos padarymo. Tokios nuostatos paskelbimas sudaro prielaidas visuomenei rimtai suabejoti dėl nepriekaištingos asmens, kuriam pareikštas kaltinimas, reputacijos. Nors nutraukus bylą dėl senaties šie kaltinimai negali būti iš naujo teikiami, o nekaltumo prezumpcija nėra paneigta, minėtos

abejonės visuomenėje gali išlikti. Be to, draudimas baigti nagrinėti baudžiamojoje byloje pareikštą kaltinimą gali sukliudyti nustatyti aplinkybes, teisiškai reikšmingas ne tik baudžiamojoje byloje, pakenkti kitiems asmenims, kuriam byla nutraukta, teisėtiems interesams.

Pareiškėjai savo pozicijai pagrįsti, be kita ko, remiasi Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarime suformuluotomis konstitucinės doktrinos nuostatomis, kad: asmenims, siekiantiems eiti ar einantiems pareigas valstybės tarnyboje, susijusias su įslaptintos informacijos naudojimu ar jos apsauga, keliamo specialioji sąlyga yra ypatingas ir nėra neabejotinas patikimumas ir lojalumas Lietuvos valstybei; ši sąlyga sietina su valstybės pasitikėjimu tokiu asmeniu; tai, kad asmuo nėra laikomas kaltu padarius nusikalstamą veiką, kol jo kaltumas dėl tokios veikos nėra įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, dar nereiškia, kad asmuo, siekiantis eiti ar einantis pareigas valstybės tarnyboje, susijusias su įslaptintos informacijos naudojimu ar jos apsauga, būtinai yra vertas valstybės pasitikėjimo ir kad įstatymo įgaliotai valstybės institucijai negali kilti tam tikrų abejonų dėl asmens patikimumo ar lojalumo Lietuvos valstybei, kurias sukelia ne nustatytas jo kaltumas padarius nusikalstamą veiką, o tam tikros reikšmingos faktinės aplinkybės, asmens veikla, savybės, reputacija, ryšiai ar kitos reikšmingos aplinkybės, taip pat ir susijusios su galbūt padaryta nusikalstama veika; vertindama šias aplinkybes įstatymo įgaliota valstybės institucija nevykdo teisingumo ir nesprenžia asmens kaltumo padarius nusikalstamą veiką klausimo.

3. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies nuostata, kad asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, pareiškėjų teigimu, gali būti suprantama ir kaip įpareigojanti, bylos proceso pirmosios instancijos teisme metu paaiškėjus, jog suėjo apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas, kaltinamojo prašymu nagrinėti byla iš esmės. Kita vertus, siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo nuoseklumą ir aiškumą, BPK turėtų būti aiškiai įtvirtinta galimybė nutraukti baudžiamąją bylą dėl senaties, kai ši baigta nagrinėti iš esmės, ir baigiamuoju aktu konstatuoti, kad kaltinamasis padarė kaltinime nurodytą nusikalstamą veiką, jeigu nenustatytas pagrindas išteisinti kaltinamąjį. Pasinaudodamas teise tęsti bylos nagrinėjimą, kaltinamasis turi prisiimti riziką, kad kaltinimas gali būti teismo patvirtintas, tačiau jis turi būti apsaugotas nuo baudžiamųjų sankcijų taikymo dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios byla nutraukiama.

4. Pagal teismų praktikoje įtvirtintą BPK 3 straipsnio 1 dalies 7 punkto aiškinimą, baudžiamosios bylos proceso pirmosios instancijos teisme metu mirus kaltinamajam, šis procesas turi būti tęšiamas, jeigu to, siekiant, kad būtų priimtas išteisinamasis nuosprendis, prašo šio asmens atstovai. Tai sudaro pagrindą abejoti, ar BPK 3 straipsnyje įtvirtintas draudimas tęsti procesą, kai to prašo kaltinamasis, neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintam asmenų lygybės principui. Pareiškėjų nuomone, šios asmenų grupės traktuojamos skirtingai, nors tarp jų nėra tokio

pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauti suinteresuoto asmens Lietuvos Respublikos Seimo atstovų Seimo narių Vitalijaus Gailiaus, Stasio Šedbaro ir Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vyriausiosios specialistės Rūtos Rutkauskaitės rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamas teisinis reguliavimas neprieštarauja Konstitucijai. Seimo atstovų pozicija grindžiama šiais argumentais.

1. Baudžiamosios bylos iškėlimas, ikiteisminio tyrimo atlikimas, kaltinamojo akto surašymas, kiti baudžiamąjį procesą veiksmai negali būti traktuojami kaip kėsinimasis į asmens orumą, priešingu atveju negalėtų būti atliekami išvis jokie pareigūnų veiksmai baudžiamajame procese ir dėl to nebūtų iširtos jokios padarytos nusikalstamos veikos, nuteisti asmenys, kaltinami nusikalstamų veikų padarymu. Kaltinimą baudžiamosiose bylose palaikančio prokuroro surašytas kaltinamasis aktas, vertinamas baudžiamąjį procesą dalyvio – įtariamojo teisinės padėties požiūriu, negali būti prilygintas apkaltinamajam teismo nuosprendžiui: minėti aktai sukelia skirtingas teises pasekmes: asmuo, kurio atžvilgiu BPK nustatyta tvarka yra surašytas kaltinamasis aktas, tampa kaltinamuoju, o asmuo, kurio atžvilgiu teismas priima apkaltinamąjį nuosprendį, – nuteistuoju. Nutraukiant bylą suėjus senaties terminams, kaltinamasis nepripažįstamas kaltu, todėl kyla klausimas dėl tokio asmens reabilitacijos pagrįstumo.

2. Įstatymų leidėjas turi diskreciją pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, teismas, nepaisydamas kaltinamojo prašymo tęsti procesą ir priimti išteisinamąjį nuosprendį, turi nutraukti bylą ir negali priimti ne tik apkaltinamojo, bet ir išteisinamojo nuosprendžio. Bet kokia valstybės institucijų taikoma poveikio priemonė turi būti adekvati siekiamam šios poveikio priemonės tikslui, tačiau asmenų, suėjus senaties terminams siekiančių tęsti procesą, ratas gali būti itin didelis, todėl neproporcingai padidėtų bendrosios kompetencijos teismų krūvis, o tai gali neatitikti iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių proceso ekonomiškumo, proporcingumo principų.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui gauta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro Juozo Bernatono rašytinė nuomonė.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Seimas 2002 m. kovo 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamąjį procesą kodekso

patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymą, kurio 1 straipsniu patvirtino Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą. Pagal šio įstatymo 2 straipsnį BPK įsigaliojimo data turėjo būti nustatyta atskiru įstatymu.

Seimas 2002 m. spalio 29 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymą, kuriame *inter alia* nustatė, kad BPK įsigalioja nuo 2003 m. gegužės 1 d. (1 straipsnis) ir kad įsigaliojus naujam BPK netenka galios senasis Baudžiamojo proceso kodeksas (47 straipsnio 2 dalis).

2. BPK I skyriaus „Baudžiamojo proceso paskirtis ir pagrindinės taisyklės“ 3 straipsnyje „Aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas“, kurio nuostata ginčijama šioje konstitucinės justicijos byloje, buvo nustatyta:

„1. Baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutrauktas:

- 1) jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių;
- 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai;
- 3) jeigu nusikalstamą veiką padarė asmuo, pagal tarptautinės teisės normas turintis imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, arba nėra kompetentingos institucijos leidimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenį, kai šis leidimas pagal įstatymus būtinas;
- 4) asmeniui, kuris nusikalstamos veikos padarymo metu dar nebuvo tokio amžiaus, nuo kurio jis atsako pagal baudžiamuosius įstatymus;
- 5) jeigu nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu šio Kodekso 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu;
- 6) jeigu nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo arba prokuroro reikalavimo pradėti procesą tais atvejais, kai procesas gali būti pradėtas tik pagal nukentėjusiojo skundą ar jo teisėto atstovo pareiškimą arba prokuroro reikalavimą;
- 7) mirusiajam, išskyrus tuos atvejus, kai byla reikalinga mirusiajam reabilituoti arba kitų asmenų bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių;
- 8) asmeniui, kuriam įsiteisėjo teismo nuosprendis dėl to paties kaltinimo arba teismo nutartis ar prokuroro nutarimas nutraukti procesą tuo pačiu pagrindu;
- 9) jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė.

2. Jeigu šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodyta aplinkybė paaiškėja nagrinėjimo teisme metu, teismas baigia nagrinėti bylą ir priima išteisinamąjį nuosprendį.“

BPK ne kartą buvo keičiamas ir (arba) papildomas, *inter alia* Seimo 2011 m. birželio 21 d. priimtu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154,

158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374¹, 374², 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3², 160¹ straipsniais įstatymu, įsigaliojusiu (su tam tikromis išimtimis) 2011 m. rugsėjo 1 d. (41 straipsnis), kuriuo, be kita ko, buvo pakeistas ir pareiškėjų tiek, kiek nurodyta, ginčijamas BPK 3 straipsnis – 3 straipsnio 1 dalies 3 punktas pripažintas netekusiu galios (1 straipsnis).

BPK 3 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) vėliau keičiamas ir (arba) papildomas nebuvo.

Taigi BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) yra išvardytos aplinkybės, kurias nustačius baudžiamasis procesas arba nepradedamas, arba, jeigu yra pradėtas, nutraukiamas; viena iš tokių aplinkybių yra baudžiamosios atsakomybės senaties terminų suėjimas. BPK 3 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta teismo priimamo sprendimo rūšis tuo atveju, kai nagrinėjimo teisme metu nustatoma, kad nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamąjį nusižengimą požymių.

Pažymėtina, kad BPK 3 straipsnyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nėra nustatyta, kad, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, baudžiamasis procesas gali būti tęsiamas, jeigu to prašo įtariamasis ar kaltinamasis.

2.1. BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostata „Baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutrauktas“ įgyvendinama kituose BPK straipsniuose (jų dalyse, punktuose) nustatyta tvarka, kaip antai:

– „Prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, gavęs skundą, pareiškimą ar pranešimą, o reikiamais atvejais – ir jų patikslinimą, atsisako pradėti ikiteisminį tyrimą tik tuo atveju, kai nurodyti duomenys apie nusikalstamą veiką yra akivaizdžiai neteisingi ar yra aiškios šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės <...>“ (168 straipsnio „Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą“ 1 dalis (2012 m. birželio 21 d. redakcija));

– „Atsisakydamas pradėti ikiteisminį tyrimą, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas surašo motyvuotą nutarimą. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą gali tik ikiteisminio tyrimo įstaigos vadovo arba jo įgalioto asmens sutikimu“ (168 straipsnio „Atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą“ 2 dalis (2003 m. birželio 19 d. redakcija));

– „Ikiteisminis tyrimas nutraukiamas:

1) kai ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja, kad yra šio Kodekso 3 ar 3² straipsnyje numatytų aplinkybių“ (212 straipsnio „Ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejai“ 1 punktas (2011 m. birželio 21 d. redakcija));

– „Šio Kodekso 212 straipsnio 1 ir 2 punktuose numatytais atvejais ikiteisminį tyrimą nutraukia prokuroras nutarimu arba ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi“ (214 straipsnio

„Ikiteisminio tyrimo nutraukimo tvarka“ 1 dalis (2012 m. lapkričio 13 d. redakcija));

– „Bylos parengimo nagrinėti teisme metu priimamos šios nutartys: <...>

7) nutraukti bylą“ (232 straipsnio „Bylos parengimo nagrinėti teisme metu priimamos nutartys“ 7 punktą (2004 m. liepos 8 d. redakcija));

– „Byla nutraukiama, kai yra šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės, dėl kurių procesas negalimas <...>“ (235 straipsnio „Bylos nutraukimas“ 1 dalis);

– „Nagrinėjimo teisme metu, kai nustatomos šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose numatytos aplinkybės, byla nutraukiama teismo nutartimi“ (254 straipsnio „Bylos išskyrimas, bylų sujungimas ir nutraukimas ar perdavimas prokurorui“ 4 dalis (2003 m. balandžio 10 d. redakcija));

– „Išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas priima nutartį: <...>

2) panaikinti nuosprendį ir nutraukti bylą šio Kodekso 327 straipsnio 1 punkte numatytais pagrindais“ (326 straipsnio „Apeliacinės instancijos teismo sprendimų, priimamų išnagrinėjus bylą, rūšys“ 1 dalies (2007 m. birželio 28 d. redakcija) 2 punktą);

– „Apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir nutraukia bylą, jeigu:

1) yra šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose numatytos aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas“ (327 straipsnio „Nuosprendžio panaikinimo ir bylos nutraukimo pagrindai“ 1 punktą (2007 m. birželio 28 d. redakcija));

– „Teismas, išnagrinėjęs kasacinę bylą, priima vieną iš šių nutarčių: <...>

2) panaikinti nuosprendį bei paskesnes teismų nutartis ir bylą nutraukti“ (382 straipsnio „Teismo, išnagrinėjusio kasacinę bylą, nutartys“ 2 punktą).

2.1.1. Taigi BPK 168, 212, 214, 232, 235, 254, 326, 327, 382 straipsniuose (jų dalyse, punktuose) yra, be kita ko, nustatyti subjektai, baudžiamajame procese priimantys sprendimus tuo atveju, kai nustatoma, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, ir tokiu atveju priimamų sprendimų rūšys:

– pradėti ikiteisminį tyrimą atsisakoma prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno motyvuotu nutarimu;

– ikiteisminis tyrimas nutraukiamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi;

– baudžiamoji byla nutraukiama teismo, nagrinėjančio bylą, nutartimi.

Pažymėtina, kad minėtuose BPK straipsniuose (jų dalyse, punktuose) nėra nuostatų, pagal kurias, suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, baudžiamasis procesas galėtų būti tęsiamas, jeigu to prašo įtariamasis ar kaltinamasis.

2.1.2. Minėta, kad pagal BPK 235 straipsnio 1 dalį byla nutraukiama, kai yra BPK 3 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės, dėl kurių procesas negalimas. BPK 235 straipsnis yra BPK XVIII skyriuje „Bylos parengimas nagrinėti teisme“. Pagal BPK 231 straipsnio 1 dalį teismo pirmininkas, pirmininko pavaduotojas ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas per dvi dienas nuo bylos gavimo teisme paskiria teisėją, kuris rengs bylą nagrinėti teisme ir po jos perdavimo nagrinėti teisiamajame posėdyje nagrinės šią bylą; paskirtas teisėjas, susipažinęs su byla, priima vieną iš BPK 232 straipsnyje numatytų nutarčių, išskyrus BPK 235 straipsnio 2 dalyje numatytą atvejį. Pagal BPK 235 straipsnio 2 dalį bylos nutraukimo klausimai nagrinėjami teismo posėdyje; šiame posėdyje dalyvauja prokuroras, kaltinamasis, gynėjas, nukentėjęsysis ir jo atstovas; jeigu kaltinamasis neturi pasirinkęs gynėjo, jį paskiria teisėjas. Pagal BPK 235 straipsnio 3 dalį tokia teismo posėdyje teisėjas padaro pranešimą svarstomam klausimui; po to kalba prokuroras ir gynėjas; teisę kalbėti šiame posėdyje taip pat turi kiti jame dalyvaujantys asmenys; teisėjas ar teisėjų kolegija nutartį nutraukti bylą priima pasitarimų kambaryje.

Taigi pagal BPK 231 straipsnio 1 dalyje, 235 straipsnyje nustatytą reguliavimą tuo atveju, kai paskirtas bylą nagrinėti teisėjas, susipažinęs su baudžiamąja byla jos parengimo nagrinėti teisme metu, nustato, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai (yra BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta aplinkybė), surengiamas teismo posėdis, kuriame svarstomas bylos nutraukimo klausimas. Pažymėtina, kad tokiu atveju pagal BPK nustatytą reguliavimą byla nenagrinėjama iš esmės ir nesprenžžiama, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką.

2.1.3. Pagal BPK 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu ji nutraukiama teismui nustačius, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai. Pažymėtina, kad tokiu atveju gali būti nesprenžžiama, ar kaltinamasis padarė baudžiamojo įstatymo uždraustą veiką, kurios padarymu buvo kaltinamas.

2.1.4. Pagal BPK 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą tuo atveju, kai nustatoma, kad iki priimant nuosprendį buvo suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, panaikinamas tiek apkaltinamasis, tiek išteisinamasis nuosprendis, tiek nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą. Pažymėtina, kad pagal šį teisinį reguliavimą, panaikinant išteisinamąjį nuosprendį ir nutraukiant baudžiamąją bylą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, gali būti nesprenžžiama, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas.

2.2. Baudžiamojo proceso kodekse baudžiamosios atsakomybės senaties terminai nenustatyti. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau ir – BK) XII skyriuje „Baudžiamosios atsakomybės senatis“ reglamentuojama apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo

senatis (95 straipsnis) ir apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senatis (96 straipsnis). Taigi BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) paminėti baudžiamosios atsakomybės senaties terminai yra nustatyti BK 95 straipsnyje „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis“ (2010 m. birželio 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), kuriame nustatyta:

„1. Asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, jeigu:

- 1) praėję:
 - a) treji metai, kai buvo padarytas baudžiamasis nusižengimas;
 - b) aštuoneri metai, kai buvo padarytas neatsargus arba nesunkus tyčinis nusikaltimas;
 - c) dvylika metų, kai buvo padarytas apysunkis tyčinis nusikaltimas;
 - d) penkiolika metų, kai buvo padarytas sunkus nusikaltimas;
 - e) dvidešimt penkeri metai, kai buvo padarytas labai sunkus nusikaltimas;
 - f) trisdešimt metų, kai buvo padarytas nusikaltimas, susijęs su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu;

2) per šio straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytą laiką asmuo nesislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo ir nepadarė naujos tyčinės nusikalstamos veikos.

2. Senaties terminas skaičiuojamas nuo nusikalstamos veikos padarymo iki nuosprendžio priėmimo dienos.

3. Jeigu nuo šio kodekso XVIII, XX, XXI, XXIII ir XLIV skyriuose numatytų nusikalstamų veikų nukentėjo nepilnametis, senaties terminas negali baigtis anksčiau, negu šiam asmeniui sueina dvidešimt penkeri metai.

4. Jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pasislėpė nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo, senaties eiga sustoja. Senaties eiga atsinaujina nuo tos dienos, kurią asmuo sulaikomas arba kurią jis pats atvyksta pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą. Tačiau apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo to laiko, kai asmuo padarė nusikalstamą veiką, praėjo dvidešimt penkeri metai, o nuo to laiko, kai padarė nusikaltimą, susijusį su tyčiniu kito žmogaus gyvybės atėmimu, – trisdešimt metų ir senaties eiga nenutrūko dėl naujos tyčinės nusikalstamos veikos padarymo.

5. Jeigu nusikalstamą veiką padaręs asmuo pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ar tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos ir nėra gautas kompetentingos institucijos leidimas jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, senaties eiga sustoja. Senaties eiga atsinaujina nuo tos dienos, kurią yra gautas kompetentingos institucijos leidimas nusikalstamą veiką padariusį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn arba jis kitaip netenka šioje dalyje nurodyto imuniteto.

6. Bylos nagrinėjimo teisme metu senaties eiga sustoja laikotarpiui, kuriam:

1) teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką ar bylos nagrinėjimą atideda dėl kaltinamojo ar jo gynėjo nedalyvavimo;

2) teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką, kol bus atlikta teismo paskirta ekspertizė, specialisto tyrimas ar bus įvykdytas teisinės pagalbos prašymas užsienio valstybei;

3) teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką ir paveda prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui atlikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytus procesinius veiksmus;

4) teismas paskelbia nagrinėjimo teisme pertrauką naujai pakviestam kaltinamojo gynėjui susipažinti su bylos medžiaga.

7. Šio straipsnio 5 dalyje numatytais atvejais apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas, jeigu nuo senaties termino pradžios praėjo penkeriais metais ilgesnis terminas, negu numatyta šio straipsnio 1 dalyje.

8. Jeigu asmuo iki šiame straipsnyje nurodytų terminų pabaigos padaro naują tyčinę nusikalstamą veiką, senaties eiga nutrūksta. Šiuo atveju senaties eiga už pirmą nusikalstamą veiką pradedama skaičiuoti nuo tos dienos, kurią buvo padarytas naujas tyčinis nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas.

9. Nėra senaties šiems nusikaltimams, numatytiems šiame kodekse:

1) genocidui (99 straipsnis);

2) tarptautinės teisės draudžiamam elgesiui su žmonėmis (100 straipsnis);

3) priverstiniam dingimui (100¹ straipsnis);

4) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymui (101 straipsnis);

5) civilių trėmimui ar perkėlimui (102 straipsnis);

6) tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimui, kankinimui ar kitokiam nežmoniškam elgesiui su jais ar jų turto apsaugos pažeidimui (103 straipsnis);

7) civilių ar karo belaisvių prievartiniam panaudojimui prieš ginkluotuosiose pajėgose (105 straipsnis);

8) saugomų objektų naikinimui ar nacionalinių vertybių grobstymui (106 straipsnis);

9) agresijai (110 straipsnis);

10) draudžiamai karo atakai (111 straipsnis);

11) uždraustų karo priemonių naudojimui (112 straipsnis);

12) aplaidžiam vado pareigų vykdymui (113¹ straipsnis).“

Taigi, BK 95 straipsnyje nustatyti terminai, kuriems suėjus asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, šių terminų skaičiavimo taisyklės (*inter alia* senaties eigos sustojimo ir nutrūkimo sąlygos), išvardyti nusikaltimai, kuriems

nėra senaties. BK 95 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas reiškia, kad, suėjus šiame straipsnyje nustatytiems terminams, padariusiam nusikalstamą veiką asmeniui negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

2.3. Šiame kontekste paminėtina, kad BPK 303 straipsnyje „Nuosprendžių rūšys“ (2002 m. kovo 14 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) nustatyta:

„1. Teismo nuosprendis gali būti apkaltinamasis arba išteisinamasis. Be to, nuosprendžiu gali būti nutraukiama baudžiamoji byla.

2. Apkaltinamuoju nuosprendžiu kaltinamasis pripažįstamas kaltu dėl baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymo ir jam paskiriama bausmė.

3. Kai kaltinamasis iki nuosprendžio priėmimo suserga sunkia nepagydoma liga, dėl kurios bausmę atlikti būtų per sunku, teismas, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, gali atleisti nuteistąjį nuo bausmės atlikimo.

4. Teismas nuosprendžiu nutraukia baudžiamąją bylą, jeigu yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 36–40, 93 straipsniuose, 114 straipsnio 3 dalyje, 189¹ straipsnio 2 dalyje, 227 straipsnio 4 dalyje, 259 straipsnio 3 dalyje ir 291 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatyti pagrindai atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės.

5. Teismas priima išteisinamąjį nuosprendį, jeigu:

- 1) nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių;
- 2) neįrodyta, kad kaltinamasis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką.

6. Jeigu išteisinamasis nuosprendis priimtas remiantis šio straipsnio 5 dalies 2 punktu, o nusikalstamą veiką padaręs asmuo lieka nenustatytas, teismas po nuosprendžio įsiteisėjimo bylą perduoda prokurorui, kad šis imtųsi priemonių tą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui nustatyti.“

Taigi pagal BPK 303 straipsnyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) nustatytą teisinį reguliavimą nuosprendžiai yra trijų rūšių: 1) apkaltinamieji; 2) išteisinamieji; 3) nuosprendžiai, kuriais nutraukiama baudžiamoji byla.

2.4. BK 95 straipsnyje (2010 m. birželio 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) nustatytą teisinį reguliavimą aiškinant atsietai nuo nustatytojo BPK, galima teigti, kad, suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminams, negali būti priimtas tik apkaltinamasis nuosprendis, tačiau gali būti priimtas išteisinamasis nuosprendis arba nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą. Tačiau pagal BPK 3, 168, 212, 214, 232, 235, 254, 326, 327, 382 straipsniuose (jų dalyse, punktuose) nustatytą teisinį reguliavimą, suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas (prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi) ir negali būti priimtas ne tik apkaltinamasis, bet ir išteisinamasis nuosprendis ar nuosprendis nutraukti bylą.

3. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtini kai kurie BPK įtvirtinto teisinio reguliavimo, susijusio su valstybiniu kaltinimu, aspektai.

Valstybinis kaltinimas yra prokuroro veikla, kuria įrodinėjama, kad nusikalstamos veikos padarymu kaltinimas asmuo yra kaltas (42 straipsnis „Valstybinis kaltinimas“). Kaltinamasis yra nagrinėjimo teisme dalyvis (22 straipsnio „Kaltinamasis“ 1 dalis). Kaltinamuoju laikomas asmuo, dėl kurio BPK nustatyta tvarka yra priimtas kaltinamasis aktas arba prokuroro pareiškimas nubausti asmenį teismo baudžiamojo įsakymo tvarka, taip pat asmuo, prieš kurį teisme nagrinėjama byla privataus kaltinimo ar pagreitinoto proceso tvarka (22 straipsnio 2 dalis). Kaltinamasis aktas yra prokuroro priimtas dokumentas, kuriuo baigiamas ikiteisminis tyrimas, aprašoma nusikalstama veika, nurodomi duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ir baudžiamasis įstatymas, numatantis tą veiką (23 straipsnis „Kaltinamasis aktas“).

Taigi prokuroro surašytu kaltinamuoju aktu arba kitu dokumentu, kurį priėmus įtariamasis tampa kaltinamuoju, asmeniui pareiškiamas valstybinis kaltinimas.

Šiame kontekste paminėtina, jog Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, formuojančio bendrosios kompetencijos teismų praktiką, nutartyje aiškinama, kad kaltinimo pareiškimas asmeniui nėra vien formalus prokuroro veiksmas, nustatantis teismo nagrinėjimo ribas nurodant, kokie duomenys yra pagrindas kaltinti asmenį padarius nusikalstamą veiką; asmeniui pareiškus kaltinimus, yra išreiškiama prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, veikiančių valstybės vardu, oficiali pozicija, kad baudžiamojoje byloje yra surinkta pakankamai duomenų, pagrindžiančių nusikalstamos veikos padarymą; tokios pozicijos išreiškimas suponuoja ir tai, kad yra rimtas pagrindas abejoti dėl nepriekaištingos asmens, kuriam pareikštas kaltinimas, reputacijos; dėl kaltinimo pareiškimo suabejojama asmens garbe, paliečiamas jo orumas, asmens ir jo šeimos geras vardas bei reputacija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinės sesijos 2011 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-444/2011).

4. Nagrinėjamoje konstitucinės justicijos byloje apibendrinant ginčijamą BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą pažymėtina, kad:

– pagal BPK nustatytą teisinį reguliavimą, suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas; tokiu atveju negali būti priimtas ne tik apkaltinamasis, bet ir išteisinamasis nuosprendis ar nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą;

– nei BPK 3 straipsnyje, nei kituose jo straipsniuose nėra nuostatų, pagal kurias, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, baudžiamasis procesas galėtų būti tęsiamas, jeigu to prašo įtariamasis ar kaltinamasis;

– pagal BPK 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą baudžiamoji byla nutraukiama teismui nustačius, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai; tokiu atveju gali būti nesprenžžiama, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas.

II

1. Šioje konstitucinės justicijos byloje tiriama BPK normos, nustatančios aplinkybę, dėl kurios baudžiamasis procesas negalimas, – suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, – atitiktis Konstitucijos 21 straipsnio 2 daliai, 22 straipsnio 4 daliai, 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja tai, kad privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2012 m. birželio 4 d. nutarimai). Iš Konstitucijos kylanti valstybės priedermė užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių suponuoja ne tik įstatymų leidėjo teisę ir pareigą įstatymais apibrėžti nusikalstamas veikas bei nustatyti baudžiamąją atsakomybę už jas, bet ir jo teisę bei pareigą reglamentuoti su nusikalstamų veikų atskleidimu bei tyrimu ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu susijusius santykius – baudžiamojo proceso santykius; įstatymu reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją; tačiau įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų; baudžiamojo proceso santykiai įstatymu turi būti reguliuojami taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis (ar kitaip pagal įstatymą išspręsti jų baudžiamosios atsakomybės klausimą), taip pat teisinės prielaidos užtikrinti, kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas; būtina siekti, kad būtų užtikrinta nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų teisių apsauga, taip pat kad nebūtų nepagrįstai suvaržytos asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, teisės (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2016 m. vasario 17 d. nutarimai).

2.1. Reguluojant baudžiamojo proceso santykius turi būti paisoma ir to, kad Konstitucijoje yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutai; šie konstituciniai institutai suponuoja tokį bendrąjį baudžiamojo proceso konstitucinį modelį: ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; per ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar

jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti; valstybinis kaltinimas yra palaikomas nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme (2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

2.2. Pagal Konstitucijos 118 straipsnį (2003 m. kovo 20 d. redakcija) ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją prokuroras yra specifinius valdingus įgaliojimus turintis valstybės pareigūnas ir kad jo funkcijos yra kitokios nei teisingumo vykdymas (*inter alia* 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas); pagal Konstituciją prokuroras nevykdo teisingumo; teisingumas taip pat nėra vykdomas ikiteisminio tyrimo etape (2006 m. sausio 16 d., 2011 m. balandžio 7 d. nutarimai).

Pagal Konstituciją niekas kitas, išskyrus prokurorą, negali organizuoti ikiteisminio tyrimo ir jam vadovauti (*inter alia* 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai); iš Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalies nuostatos prokurorams kyla pareiga organizuoti ikiteisminį tyrimą ir vadovauti jam taip, kad būtų surinkta objektyvi, išsami informacija apie nusikalstamą veiką ir asmenį, įtariamą padarius šią veiką, kuri *inter alia* sudarytų teises prielaidas teismui baudžiamajoje byloje nustatyti tiesą ir priimti teisingą sprendimą dėl asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo (2006 m. sausio 16 d., 2011 m. balandžio 7 d. nutarimai).

2.3. Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.“

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų. Tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų, kartu svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija; asmuo laikomas nepadariusiu nusikaltimo, kol jo kaltumas nebus įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2011 m. liepos 7 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad nekaltumo prezumpcijos negalima aiškinti vien lingvistiškai, kaip susijusios vien su teisingumo vykdymu baudžiamųjų bylų procese; nekaltumo prezumpcija, vertinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, turi ir platesnį turinį, ji negali būti siejama vien su baudžiamaisiais teisiniais santykiais; ypač svarbu, kad nekaltumo prezumpcijos laikytųsi valstybės institucijos ir pareigūnai, kad viešieji asmenys, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, apskritai susilaikytų nuo asmens įvardijimo kaip nusikaltėlio (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2007 m. sausio 16 d., 2011 m. liepos 7 d. nutarimai).

2.4. Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis teisinės valstybės

principas suponuoja asmens teisę į tinkamą teisinį procesą; vienas iš teisinių procesų yra teismo procesas; taigi iš konstitucinio teisinės valstybės principo kyla ir asmens teisė į tinkamą teismo procesą; tam tikri reikalavimai teismo procesui kyla ir iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatyta, kad „Asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas“. Iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, teisinės valstybės principo kylanti asmens teisė į tinkamą teismo procesą, kuris yra būtina sąlyga bylai teisingai išspręsti, reiškia, kad baudžiamajame procese teisme turi būti paisoma proceso aiškumo, proceso dalyvių lygiateisiškumo, jų dalyvavimo įrodinėjimo procese, jų teisės turėti vertėją, rungimosi ir kitų principų, idant būtų išsamiai, objektyviai, nešališkai ištirtos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir būtų priimtas teisingas sprendimas baudžiamajoje byloje (2006 m. sausio 16 d., 2008 m. gegužės 28 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai). Konstitucijos reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja tai, kad teismas turi teisingai nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, teisingai pritaikyti baudžiamuosius įstatymus (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai). Teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, turi veikti taip, kad baudžiamajoje byloje būtų nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2011 m. balandžio 7 d. nutarimai). Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją reguliuojant baudžiamajo proceso santykius nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintos ir baudžiamajo proceso dalyvių teisės, *inter alia* baudžiamasis procesas turi būti toks, kad nebūtų pažeistos asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės: turi būti užtikrinta jo teisė į gynybą, teisė turėti advokatą ir kt. (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2015 m. liepos 9 d. nutarimai).

2.5. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad, įstatymais apibrėždamas nusikalstamas veikas ir nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už jas, įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti ir terminus, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma; nustatydamas tokius terminus, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumą (sunkumą); šie kriterijai gali lemti ir tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį už pačius sunkiausius nusikaltimus jokie baudžiamosios atsakomybės terminai netaikomi (2014 m. kovo 18 d. nutarimas).

2.6. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti įvairius terminų, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma, skaičiavimo modelius. Antai gali būti nustatyti absoliutūs terminai arba jie gali būti siejami su tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kaltinimo pareiškimu. Nustatydamas tokius terminus, įstatymų leidėjas privalo paisyti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 31 straipsnio 2 dalies, kylančio reikalavimo sudaryti prielaidas teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, veikti taip, kad baudžiamajoje byloje būtų

nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas.

2.7. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina ir tai, kad Konstitucija, *inter alia* jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekaltumo prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, sudaranti prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas.

3. Konstitucijos 21 straipsnio 2 dalyje, 22 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtintos nuostatos, susijusios su asmens garbės ir orumo apsauga ir gynimu.

3.1. Konstitucijos 21 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Žmogaus orumą gina įstatymas.“

Aiškindamas Konstitucijos 21 straipsnio nuostatas, kuriose įtvirtinta valstybės pareiga užtikrinti žmogaus orumo apsaugą ir gynimą, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad orumas yra neatimama žmogaus, kaip didžiausios socialinės vertybės, savybė; kiekvienas visuomenės narys turi prigimtinį orumą; tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas su žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu susijusius santykius, turi garantuoti deramą jų apsaugą, yra viena iš žmogaus orumo, kaip konstitucinės vertybės, užtikrinimo prielaidų (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimai).

3.2. Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsینimosi į jo garbę ir orumą.“

Ši Konstitucijos nuostata yra viena svarbiausių asmens privataus gyvenimo neliečiamybės garantijų: ja asmens privatus gyvenimas saugomas nuo valstybės, kitų institucijų, jų pareigūnų, kitų asmenų neteisėto kišimosi (2002 m. rugsėjo 19 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai); savavališkai ir neteisėtai kišantis į žmogaus privatų gyvenimą kartu yra kėsинamasi į jo garbę bei orumą (*inter alia* 1999 m. spalio 21 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai); nusikalstamą veiką padaręs asmuo neturi ir negali tikėtis, kad jo privatus gyvenimas bus saugomas lygiai taip pat, kaip ir asmenų, kurie nepažeidžia įstatymų (*inter alia* 2003 m. kovo 24 d., 2015 m. vasario 26 d. nutarimai).

4. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.“

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, ne kartą yra konstatavęs, jog pagal šiame straipsnyje įtvirtintą konstitucinį asmenų lygybės įstatymui principą reikalaujama, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai; šis principas reiškia žmogaus teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai; konstitucinis asmenų lygybės principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

III

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste svarbu atskleisti kai kuriuos baudžiamosios atsakomybės senaties teisinio reguliavimo kitose šalyse ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijos dėl nekaltumo prezumpcijos ir senaties terminų aspektus.

1. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos matyti, kad senaties teisinis reguliavimas yra labai įvairus, jos modeliai ir terminai skiriasi.

Vienose valstybėse senaties terminai skaičiuojami, iki konkrečiam asmeniui pareiškiami įtarimai padarius nusikalstamą veiką (kaip antai Austrijoje, Ispanijoje), arba iki kaltinimo pateikimo teismui (kaip antai Gruzijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Latvijoje, Suomijoje), kitose senaties terminai nutrūksta ir pradedami skaičiuoti iš naujo po kiekvieno prieš įtariamąjį (ar kaltinamąjį) nukreipto procesinio veiksmo, pavyzdžiui, suėmus, pateikus kaltinimus, pradėjus teisminį nagrinėjimą, atlikus teisminę apklausą ir pan. (kaip antai Čekijoje, Kosove, Kroatijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje). Kai kuriose valstybėse kaltinamasis turi teisę prašyti tęsti procesą suėjus senaties terminui (kaip antai Bulgarijoje, Italijoje, Moldovoje, Rumunijoje, Slovakijoje).

Daugumoje bendrosios teisės tradicijos šalių (kaip antai Airijoje, Australijoje, Jungtinėje Karalystėje, Kanadoje) toks senaties institutas, koks yra minėtose Europos valstybėse, neegzistuoja.

2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 6 straipsnio „Teisė į teisingą bylos nagrinėjimą“ 2 dalyje yra nustatyta, kad kiekvienas kaltinamas nusikaltimo padarymu asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltė neįrodyta pagal įstatymą. EŽTT, savo jurisprudencijoje aiškindamas šioje dalyje įtvirtintos nekaltumo prezumpcijos turinį, ne kartą yra pažymėjęs, kad ji yra vienas iš teisingo baudžiamojo proceso, kurio reikalaujama Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, elementų. Nekaltumo prezumpcija pažeidžiama tada, kai, pirma pagal įstatymą neįrodžius įtariamojo kaltumo, būtent – jam negalėjus įgyvendinti gynybos teisių, teismo sprendimas, susijęs su juo, atspindi nuomonę, kad jis yra kaltas; taip gali atsitikti net nesant formalaus kaltumo konstatavimo; pakanka motyvavimo, leidžiančio manyti, kad teisėjas laiko asmenį kaltu; turi būti daromas esminis skirtumas tarp aiškaus teismo paskelbimo, nesant galutinio nuosprendžio, kad asmuo padarė atitinkamą nusikaltimą, ir teiginio, kad kažkas yra tiesiog

įtariamas padaręs nusikaltimą (tai yra vadinamasis įtarimo būklės aprašymas) (žr. 2009 m. balandžio 4 d. sprendimą byloje *Didu prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 34814/02). Pirmaisiais sprendimais pažeidžiama nekaltumo prezumpcija, o antruosius EŽTT ne kartą yra pripažinęs atitinkančiais Konvencijos 6 straipsnį (žr. 2005 m. sausio 13 d. sprendimą byloje *Capeau prieš Belgiją*, peticijos Nr. 42914/98, 2012 m. sausio 10 d. sprendimą byloje *Vulakh ir kiti prieš Rusiją*, peticijos Nr. 33468/03, ir kt.). Be to, nekaltumo prezumpciją gali pažeisti ne tik teisėjas ar teismas, bet ir kitos valdžios institucijos (žr. 1995 m. vasario 10 d. sprendimą byloje *Allenet de Ribemont prieš Prancūziją*, peticijos Nr. 15175/89, ir kt.). Tai, ar pareigūno teiginys pažeidžia nekaltumo prezumpciją, turi būti nuspręsta atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, kuriomis ginčijamas teiginys buvo išsakytas (žr. 1982 m. kovo 26 d. sprendimą byloje *Adolf prieš Austriją*, peticijos Nr. 8269/78).

EŽTT yra konstatavęs, kad, galutinės instancijos teismui panaikinus žemesnės instancijos teismų išteisinamuosius nuosprendžius ir konstatavus asmens kaltę, kartu nutraukiant baudžiamąją bylą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, Konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija buvo pažeista tuo aspektu, kad proceso galutinės instancijos teisme metu nebuvo užtikrinta kaltinamojo teisė į gynybą, nors tai buvo pirmasis teismas, konstatavęs asmens kaltę (žr. 2009 m. balandžio 14 d. sprendimą byloje *Didu prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 34814/02).

EŽTT yra nustatęs nekaltumo prezumpcijos pažeidimą ir dėl to, kad kasacinis teismas panaikino apeliacinio teismo priimtą išteisinamąjį nuosprendį, konstatavęs, kad baudžiamasis persekiojimas turi būti baigtas suėjus senačiai, tačiau nieko nepasakė suinteresuoto asmens kaltės klausimu. EŽTT pažymėjo, kad, be abejo, kasacinio teismo sprendime nėra jokių motyvų, kurie leistų manyti, jog jis laiko pareiškėją esant kaltą. Vis dėlto, panaikindamas apeliacinio teismo išteisinamąjį nuosprendį ir kartu nuspręsdamas, kad baudžiamasis persekiojimas turi būti baigtas suėjus senačiai, jis sudarė įspūdį, esą pareiškėjas nebuvo nuteistas tik dėl senaties (žr. 2011 m. gegužės 3 d. sprendimą byloje *Giosakis prieš Graikiją*, peticijos Nr. 5689/08).

EŽTT yra pažymėjęs, kad Konvencija savaime nedraudžia tokio baudžiamąjo proceso, kuriame apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis taikoma ir byla nutraukiama teismo sprendimu, priimtu išnagrinėjus bylą iš esmės ir užtikrinus kaltinamojo gynybos teises, pripažinus, kad kaltinamasis padarė nusikalstamą veiką, nepaisant to, kad senaties terminas suėjo prieš priimant šį sprendimą. Tokiu teismo sprendimu gali būti tenkinamas ir civilinis ieškinys (žr. 2012 m. birželio 19 d. sprendimą byloje *Constantin Florea prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 21534/05).

IV

Dėl Baudžiamąjo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies nuostatos, 235 straipsnio 1 dalies, 254 straipsnio 4 dalies, 327 straipsnio 1 punkto atitikties Konstitucijai

1. Pareiškėjai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, Kauno apygardos teismas prašo ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja BPK 3 straipsnio nuostata, kad baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, tiek, kiek ja draudžiama tęsti procesą teisme, kai tęsti procesą prašo kaltinamasis.

2. Pažymėtina, kad, kaip minėta, nuostata, jog baudžiamasis procesas turi būti nutrauktas, jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, yra nustatyta BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu).

Taigi pareiškėjų prašymai ištirti, ar BPK 3 straipsnio nuostata tiek, kiek nurodyta, neprieštarauja Konstitucijai, traktuotini kaip prašymai ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostata „Baudžiamasis procesas <...> turi būti nutrauktas: <...> 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai“ tiek, kiek ja draudžiama tęsti procesą teisme, kai tęsti procesą prašo kaltinamasis.

3. Pareiškėjų nuomone, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminui, kaltinamajam turi būti suteikta teisė prašyti tęsti procesą teisme ir priimti išteisinamąjį nuosprendį, priešingu atveju sudaromos prielaidos kilti neatitaisomai žalai kaltinamojo garbei ir orumui, užkertamas kelias teismui teisingai išnagrinėti bylą.

4. Apibendrinant ginčijamą BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nustatytą ir su juo susijusį teisinį reguliavimą minėta, kad:

- pagal BPK nustatytą teisinį reguliavimą, suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas negali būti pradamas, o pradėtas turi būti nutrauktas; tokiu atveju negali būti priimtas ne tik apkaltinamasis, bet ir išteisinamasis nuosprendis ar nuosprendis nutraukti baudžiamąją bylą;

- nei BPK 3 straipsnyje, nei kituose BPK straipsniuose nėra nuostatų, pagal kurias, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, baudžiamasis procesas galėtų būti tęsiamas, jeigu to prašo įtariamasis ar kaltinamasis;

- pagal BPK 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą baudžiamoji byla nutraukiama teismui nustačius, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai; tokiu atveju gali būti nesprenžžiama, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas.

5. Minėta ir tai, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta valstybės pareiga užtikrinti žmogaus orumo apsaugą ir gynimą; tai, kad įstatymų leidėjas, reguliuodamas su žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu susijusius santykius, turi garantuoti deramą jų apsaugą, yra viena iš žmogaus orumo, kaip konstitucinės vertybės, užtikrinimo prielaidų; Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta

nekalto prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų, tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų, kartu – svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija; iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, teisinės valstybės principo kylanti asmens teisė į tinkamą teismo procesą, be kita ko, reiškia, kad teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, turi veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas; Konstitucija, *inter alia* jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamą veiką, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekalto prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą; įstatymų leidėjas turi nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas.

6. Sprendžiant, ar BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostata tiek, kiek nurodyta, neprieštarauja Konstitucijai, pirmiausia būtina išsiaiškinti BK 95 straipsnyje nustatyto teisinio reguliavimo esmę ir įvertinti BPK *inter alia* 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą šio reguliavimo įgyvendinimo tvarką.

6.1. Minėta, kad BK 95 straipsnyje nustatyti terminai, kuriems suėjus asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, šių terminų skaičiavimo taisyklės (*inter alia* senaties eigos sustojimo ir nutrūkimo sąlygos), išvardyti nusikaltimai, kuriems nėra senaties.

Pabrėžtina, kad pagal BK 95 straipsnyje nustatytą teisinį reguliavimą apkaltinamasis nuosprendis negali būti priimtas nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Vadinasi, taikant BK 95 straipsnį, pirmiausia BPK reglamentuota tvarka turi būti nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką.

Palyginus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties institutą su kitais baudžiamosios teisės institutais, galima daryti išvadą, kad savo esme jis panašus į atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės institutą: esant BK nustatytoms sąlygoms, nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas nusikalstamą veiką padaręs asmuo (36 straipsnis „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai asmuo ar nusikalstama veika prarado pavojingumą“, 37 straipsnis „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo“, 38 straipsnis „Atleidimas

nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko“, 39 straipsnis „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai yra lengvinančių aplinkybių“, 40 straipsnis „Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą“). Minėta, kad pagal BPK 303 straipsnio (2002 m. kovo 14 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) 4 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą tuo atveju, kai yra BK 36–40 straipsniuose numatyti pagrindai atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės, teismas nuosprendžiu nutraukia baudžiamąją bylą.

6.2. Minėta, kad BK 95 straipsnyje nustatytas draudimas priimti apkaltinamąjį nuosprendį nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, kai yra suėję šiame straipsnyje nustatyti terminai, baudžiamajame procese realizuojamas BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) 2 punkte ir BPK 168, 212, 214, 232, 235, 254, 326, 327, 382 straipsniuose (jų dalyse, punktuose) nustatyta tvarka: nustačius, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno motyvuotu nutarimu atsisakoma pradėti ikiteisminį tyrimą arba prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, arba baudžiamoji byla nutraukiama teismo, nagrinėjančio bylą, nutartimi. Minėta ir tai, kad pagal BPK 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą teismas, nustatęs, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, gali nutraukti baudžiamąją bylą nespęsdamas, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas.

Pažymėtina, kad pagal BPK 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą galima ir kita situacija, t. y. tuo pagrindu, kad yra suėjęs baudžiamosios atsakomybės senaties terminas, teismas baudžiamąją bylą gali nutraukti išnagrinėjęs ją iš esmės. Tokia situacija susidaro tuo atveju, kai teismas padaro išvadą, kad kaltinamojo padaryta nusikalstama veika turi būti kvalifikuojama pagal BK straipsnį, kuriame numatyta mažiau pavojinga nusikalstama veika nei ta, kurią padaręs buvo kaltinamas, ir dėl tos mažiau pavojingos nusikalstamos veikos jau yra suėjęs BK 95 straipsnyje numatytas apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas. Pavyzdžiui, asmuo buvo kaltinamas padaręs nusikaltimą, numatytą BK 135 straipsnio 1 dalyje (sunkus sveikatos sutrikdymas – sunkus nusikaltimas, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pagal BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto d papunktį – penkiolika metų), tačiau teismas padaro išvadą, kad kaltinamojo veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 138 straipsnio 1 dalį (nesunkus sveikatos sutrikdymas – nesunkus nusikaltimas, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas pagal BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto b papunktį – aštuoneri metai) ir nuo nusikaltimo padarymo dienos iki nuosprendžio priėmimo dienos yra praėję devyneri metai.

6.3. Atsižvelgiant į BK 95 straipsnyje (2010 m. birželio 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais) nustatytą teisinį reguliavimą, BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostatoje „Baudžiamasis procesas <...> turi būti nutrauktas: <...> 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai“ nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškinamas kaip reiškiantis, kad, suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams, baudžiamasis procesas gali būti nutrauktas tik tuo atveju, kai BPK reglamentuota tvarka yra nustatyta, kad asmuo pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką. Taip aiškinant minėtoje BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostatoje nustatytą teisinį reguliavimą, praranda teisinę prasmę argumentai, kad pagal ją, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, draudžiama tęsti procesą teisme, kai tęsti procesą prašo kaltinamasis, nes tokiu atveju procesas, nepaisant kaltinamojo valios, turi tęstis tol, kol bus patvirtintas arba paneigtas prokuroro palaikomas valstybinis kaltinimas.

Šitaip suprantant BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostatoje „Baudžiamasis procesas <...> turi būti nutrauktas: <...> 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai“ nustatytą teisinį reguliavimą, nėra teisinio pagrindo teigti, kad juo sudaromos prielaidos kilti neatitaisomai žalai kaltinamojo garbei ir orumui, užkertamas kelias teismui teisingai išnagrinėti bylą, pažeidžiami konstituciniai asmenų lygybės, teisinės valstybės principai.

6.4. Minėta, kad BPK 3 straipsnio 1 dalyje (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nurodyti baudžiamosios atsakomybės senaties terminai yra nustatyti BK 95 straipsnyje „Apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis“ (2010 m. birželio 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais). Pažymėtina, kad BK ir BPK tie patys terminai – senaties terminai – įvardijami skirtingai: BK – apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminai, BPK – baudžiamosios atsakomybės senaties terminai. Taigi BK ir BPK vartojami terminai tarpusavyje nesuderinti.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas nesprendžia vienodos galios teisės aktų suderinamumo, konkurencijos klausimų (*inter alia* 1999 m. rugsėjo 29 d., 2010 m. lapkričio 16 d., 2012 m. balandžio 25 d. sprendimai, 2012 m. birželio 19 d. nutarimas).

7. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad BPK 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu) nuostata „Baudžiamasis procesas <...> turi būti nutrauktas: <...> 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai“ neprieštaruoja Konstitucijos 21 straipsnio 2 daliai, 22 straipsnio 4 daliai, 29 straipsnio 1 daliai, 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

8. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog jis, nustatęs, kad Konstitucijai prieštarauja įstatymo, kurio atitikties Konstitucijai pareiškėjas neginčija, nuostatos, kuriomis yra įsiterpiama į ginčijamą įstatymu reguliuojamus santykius, privalo tai konstatuoti (*inter alia* 2002 m. sausio 14 d., 2013 m. liepos 1 d., 2015 m. birželio 11 d. nutarimai). Konstitucinio teisingumo įgyvendinimas suponuoja tai, kad Konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas (jo dalis) turi būti pašalintas iš teisės sistemos (*inter alia* 2001 m. lapkričio 29 d. nutarimas).

8.1. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime minėta, kad:

– BPK 235 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Byla nutraukiama, kai yra šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalyje numatytos aplinkybės, dėl kurių procesas negalimas <...>“; tokiu atveju pagal BPK nustatytą teisinį reguliavimą byla nenagrinėjama iš esmės ir nesprenžžiama, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką;

– BPK 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) nustatyta: „Nagrinėjimo teisme metu, kai nustatomos šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose numatytos aplinkybės, byla nutraukiama teismo nutartimi“; pagal šį teisinį reguliavimą baudžiamoji byla nutraukiama teismui nustačius, kad yra suėję baudžiamosios atsakomybės senaties terminai; tokiu atveju gali būti nesprenžžiama, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką;

– BPK 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatyta: „Apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir nutraukia bylą, jeigu: 1) yra šio Kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2–9 punktuose numatytos aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas; <...>“; pagal šį teisinį reguliavimą, panaikinant išteisinamąjį nuosprendį ir nutraukiant baudžiamąją bylą suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, gali būti nesprenžžiama, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas.

8.2. Taigi, BPK 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatytu teisiniu reguliavimu sudarytos prielaidos teismui nutraukti baudžiamąją bylą neįvertinus kaltinamajam pareikšto kaltinimo, nenustačius, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas. Vadinas, pagal šį teisinį reguliavimą teismas negali veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas. Tokiu teisiniu reguliavimu nepaisoma iš Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančios asmens teisės į tinkamą teismo procesą reikalavimo.

Pažymėtina ir tai, kad pagal BPK 235 straipsnio 1 dalyje, 254 straipsnio 4 dalyje (2003 m.

balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punkte (2007 m. birželio 28 d. redakcija) nustatyta teisinį reguliavimą, vertinamą kartu su nustatytoju BK 95 straipsnyje (2010 m. birželio 15 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais), teismui neįvertinus kaltinamajam pareikšto kaltinimo pagrįstumo ir nutraukus bylą dėl to, kad suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai, sudaromas įspūdis, kad kaltinamasis nebuvo nuteistas tik dėl to, kad suėjo minėti terminai. Tokiu teisiniu reguliavimu sudaromos prielaidos išlikti abejonėms dėl to, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, dėl kaltinamojo nepriekaištingos reputacijos.

9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad:

– BPK 235 straipsnio 1 dalis tiek, kiek nustatyta, kad byla nutraukiama, kai yra BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– BPK 254 straipsnio 4 dalis (2003 m. balandžio 10 d. redakcija) tiek, kiek pagal ją nagrinėjimo teisme metu, kai nustatoma BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, byla nutraukiama teismo nutartimi, teismui neišsprendus, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– BPK 327 straipsnio 1 punktas (2007 m. birželio 28 d. redakcija) tiek, kiek pagal jį apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir nutraukia bylą, jeigu yra BPK 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, teismui neišsprendus, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

10. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo metu nėra vykdomas teisingumas, jo metu, kaip minėta, yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar asmeniui turi būti pareikštas valstybinis kaltinimas ir baudžiamoji byla perduodama teismui. Vadinasi, tai, kad ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, reiškia, kad nustatytais terminais nebuvo surinkta duomenų, būtinų kaltinimui pareikšti, ir nėra jokio pagrindo manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką.

Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, Konstitucija, *inter alia* jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad kaltinimas, jei nebūtų patvirtintas, būtų panaikintas. Vadinasi, tuo atveju, kai, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, nustatoma, kad

kaltinamasis nepagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turi būti priimamas išteisinamasis nuosprendis.

V

1. Aiškindamas Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį, Konstitucinis Teismas yra atskleidęs iš jos kylančios teisės aktų ir jų padarinių konstitucingumo prezumpcijos turinį: Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies nuostata, kad teisės aktas (jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, jog tas teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, reiškia, kad tol, kol Konstitucinis Teismas nėra priėmęs sprendimo, jog tam tikras teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, preziumuojama, kad tas teisės aktas (jo dalis) atitinka Konstituciją ir kad jo pagrindu atsiradę teisiniai padariniai yra teisėti (*inter alia* 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas, 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas, 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas).

Vadinasi, pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį iki Konstitucinio Teismo sprendimo, kad tam tikras teisės aktas (jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, oficialaus paskelbimo preziumuojama, kad tas teisės aktas (jo dalis) atitinka Konstituciją ir kad teisinės pasekmės (kaip antai: pagal atitinkamą institucijos sprendimą, priimtą vadovaujantis šiuo teisės aktu (jo dalimi), asmuo įgijo tam tikras teises ar atitinkamą teisinį statusą arba asmeniui atitinkamu institucijos sprendimu nebuvo suteiktos tam tikros teisės ar atitinkamas teisinis statusas), atsiradusios tokio teisės akto (jo dalies) pagrindu, yra teisėtos (2011 m. spalio 25 d., 2016 m. balandžio 27 d. nutarimai).

2. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendra taisyklė, kad Konstitucinio Teismo sprendimų galia yra nukreipiama į ateitį, nėra absoliuti (2003 m. gruodžio 30 d., 2011 m. spalio 25 d. nutarimai, 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas, 2016 m. balandžio 27 d. nutarimas). Kaip pažymėta Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendime, iš Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalies, 107 straipsnio 2 dalies nuostatų, aiškinamų Konstitucijos 1, 18 straipsniuose įtvirtintų pamatinių konstitucinių vertybių, Konstitucijos viršenybės principo ir konstitucinio teisės viešpatavimo imperatyvo kontekste, *inter alia* kyla Konstitucinio Teismo, kaip vykdančios konstitucinį teisingumą bei garantuojančios Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje ir konstitucinį teisėtumą konstitucinės justicijos institucijos, įgaliojimai, konstitucinės justicijos byloje nustačius, kad ginčijamas teisės aktas (jo dalis) ne tik prieštarauja Konstitucijai, bet ir iš esmės paneigia pamatines konstitucines vertybes – Lietuvos valstybės nepriklausomybę, demokratiją, respubliką ar prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių pobūdį, pripažinti antikonstituciniais ir šio teisės akto (jo dalies) taikymo padarinius.

3. Pažymėtina, kad, šioje konstitucinės justicijos byloje BPK 235 straipsnio 1 dalį, 254 straipsnio 4 dalį (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punktą (2007 m. birželio 28 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, pripažinus prieštaraujančiais Konstitucijai, nėra pagrindo paneigti jų konstitucingumo prezumpcijai galiojant atsiradusių teisinių padarinių teisėtumą. Šiomis

nuostatomis nėra iš esmės paneigiamos minėtos pamatinės konstitucinės vertybės, *inter alia* prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis, taigi nėra teisinio pagrindo pripažinti antikonstituciniais šių nuostatų taikymo padarinius, *inter alia* teismų sprendimus, kuriais buvo nutrauktos baudžiamosios bylos suėjus baudžiamosios atsakomybės (apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo) senaties terminams. Taigi vien tai, kad šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu BPK 235 straipsnio 1 dalis, 254 straipsnio 4 dalis (2003 m. balandžio 10 d. redakcija), 327 straipsnio 1 punktą (2007 m. birželio 28 d. redakcija) tiek, kiek nurodyta, pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai, savaime nėra pagrindas atnaujinti baudžiamąjį procesą ir peržiūrėti galutinius teismų sprendimus bylose, kurios buvo nutrauktos suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams.

Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucijos 110 straipsnyje yra nustatyta jos 107 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos bendros taisyklės, kad Konstitucinio Teismo sprendimų galia yra nukreipiama į ateitį, išimtis: nagrinėjamoje byloje teismas negali taikyti teisės akto (jo dalies), kurį Konstitucinis Teismas, įgyvendindamas Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatytus įgaliojimus, pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai; kitaip aiškinant Konstitucijos 110 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą draudimą taikyti Konstitucijai prieštaraujantį teisės aktą (jo dalį) būtų paneigtas jos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Konstitucijos viršenybės principas ir su juo susijęs konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas, taip pat kiti Konstitucijos viršenybės principo aspektai, *inter alia* būtų paneigtas Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas Konstitucijos tiesioginio taikymo principas, šio straipsnio 2 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės ginti savo teises tiesiogiai remiantis Konstitucija esmė, Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos kiekvieno asmens teisės kreiptis į teismą ginant pažeistas konstitucines teises ar laisves esmė (2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas).

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 53¹, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija su 2011 m. birželio 21 d. pakeitimu; Žin., 2011, Nr. [81-3965](#)) nuostata „Baudžiamasis procesas <...> turi būti nutrauktas: <...> 2) jeigu suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 235 straipsnio 1 dalis (Žin., 2002, Nr. [37-1341](#)) tiek, kiek nustatyta, kad byla nutraukiama, kai yra Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 254 straipsnio 4 dalis (2003 m. balandžio 10 d. redakcija; Žin., 2003, Nr. [38-1734](#)) tiek, kiek pagal ją nagrinėjimo teisme metu, kai nustatoma Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, byla nutraukiama teismo nutartimi, teismui neišsprendus, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 327 straipsnio 1 punktas (2007 m. birželio 28 d. redakcija; Žin., 2007, Nr. [81-3312](#)) tiek, kiek pagal jį apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo išteisinamąjį nuosprendį ir nutraukia bylą, jeigu yra Baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte numatyta aplinkybė, teismui neišsprendus, ar išteisintasis pagrįstai išteisintas dėl nusikalstamos veikos, kurios padarymu buvo kaltinamas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuconis

Gediminas Mesonis

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas